Μαδρίτη: Κινήματα Πόλης, Αστικός Σχεδιασμός & Δημόσιος Χώρος

Raphaël Besson*
Μετάφραση: Δημήτρης Πλαστήρας

Από την οικονομική κρίση του 2008, η Μαδρίτη έχει γίνει το επίκεντρο μεγάλων πολιτικών και αστικών αλλαγών. Οι Indignados της πόλης επέστρεψαν, διεκδικώντας το δικαίωμα των κατοίκων της στην πόλη καθώς και στην «κατοικία, εργασία, πολιτισμό, υγεία, παιδεία, πολιτική συμμετοχή, ελευθερία της προσωπικής ανάπτυξης και το δικαίωμα σε αγαθά πρώτης ανάγκης», όπως αναφέρουν στο μανιφέστο του κινήματος ¡Democracia real YA![1]. Αυτοί και άλλες ομάδες έχουν αναγεννήσει έτσι ένα παραδοσιακό κίνημα των Μαδριλένων πολιτών, το οποίο βασίζεται εν μέρει στην αυτοδιαχείριση.

Αυτό συναντάται σήμερα στο φαινόμενο των **laboratorios ciudadanos** (εργαστήρια πολιτών) που δημιουργήθηκαν σε κενούς αστικούς χώρους. Χωρίς να αποτελούν αποτέλεσμα κάποιου στρατηγικού αστικού σχεδιασμού, μοιάζουν να υλοποιήθηκαν από την αυθόρμητη παρόρμηση καθημερινών ανθρώπων και εξειδικευμένων ομάδων που εργάζονται μαζί σε τομείς όπως η συνεργατική οικονομία, η ψηφιακή τεχνολογία, η αστική οικολογία ή η κοινωνική αστικοποίηση. Αυτά τα εργαστήρια αποτελούν το γόνιμο έδαφος για έναν αστικό σχεδιασμό ανοιχτού κώδικα (*urbanismo de codigo abierto)* και για να ξανασκεφτούν συλλογικά τα αστικά κοινά. Η πρόκληση είναι να (ξανα)φτιάξουν την πόλη in situ[2], χρησιμοποιώντας πόρους της γειτονιάς αντί του να λειτουργούν σαν δημόσιες υπηρεσίες ή σαν καθιερωμένες δημοτικές οργανώσεις.

Χακεύοντας: ένα Κοινό Μαδριλένικο Παραγωγικό Μοντέλο

Τα εργαστήρια των πολιτών χρησιμοποιούν ψηφιακά εργαλεία και τη «χάκερ δεοντολογία» για να ανακτήσουν και να συνδημιουργήσουν στους άδειους χώρους της Μαδρίτης. Περίπου 20 *laboratorios ciudadanos* έχουν ξεπηδήσει τα τελευταία χρόνια, ανάμεσά τους τα La Tabacalera[3], Esta es une plaza[4] και Campo de la Cebada[5]. Κάθε ένα από αυτά ειδικεύεται σε ένα συγκεκριμένο πεδίο, όπως η γεωργία και η αστική οικονομία, η κοινωνική και πολιτιστική ενσωμάτωση, η συλλογική τέχνη ή η ψηφιακή οικονομία.

Η Campo de la Cebada δημιουργήθηκε τον Οκτώβριο του 2010, όταν η πόλη αποφάσισε να κατεδαφίσει ένα αθλητικό κέντρο στην περιοχή La Latina. Οι κάτοικοι και οι ομάδες γειτονιάς εργάστηκαν από κοινού για να δημιουργήσουν και να διαχειριστούν μία περιοχή αφιερωμένη στις κοινωνικές και πολιτιστικές πρωτοβουλίες των πολιτών, με κοινόχρηστους κήπους και γήπεδα. Παγκάκια και εξέδρες σχεδιάστηκαν και κατασκευάστηκαν από ανακυκλωμένα υλικά χρησιμοποιώντας ελεύθερα σχέδια και εργαλεία που έφτιαξαν στο εργαστήριο. Οι συμμετέχοντες δημιούργησαν ακόμη έναν θόλο διαμέτρου 14 μέτρων για την φιλοξενία διάφορων πολιτιστικών και κοινωνικών εκδηλώσεων.

Η Campo de la Cebada έχει μεγαλώσει από τότε και περιλαμβάνει ανταλλαγή υπηρεσιών, εργαστήρια τέχνης δρόμου, φωτογραφία, ποίηση και θέατρο και εκδηλώσεις όπως υπαίθρια μουσικά και κινηματογραφικά φεστιβάλ. Οι δραστηριότητες είναι πλήρως αυτοδιαχειριζόμενες από ομάδες που εκπροσωπούν κατοίκους, εμπόρους και ενώσεις, όπως επίσης και αρχιτέκτονες, πολεοδόμους, ερευνητές και μηχανικούς. Διευθύνεται συλλογικά αντί ενός κλειστού κύκλου μερικών εκλεγμένων υπεύθυνων ή ειδικών. Ο στόχος είναι «ο καθένας να μπορεί να αισθανθεί πως τον αφορά και να συμμετέχει στις λειτουργίες του χώρου»,

σύμφωνα με τον Manuel Pascual από την αρχιτεκτονική οργάνωση Zuloark.

Προς έναν Αστικό Σχεδιασμό Ανοιχτού Κώδικα

Οι ομάδες της κοινότητας όπως οι Ecosistema Urbano[6], Basurama[7], Todo por la Praxis[8] και Paisaje Transversal[9] δοκιμάζουν και αυτές έναν αστισμό (urbanism) που βασίζεται στη συνεργατική διαχείριση, στον πειραματισμό, στη βιώσιμη ανάπτυξη και στην ενσωμάτωση καλλιτεχνικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων. Εμπνευσμένοι από τον κόσμο του ανοιχτού λογισμικού, αυτές οι οργανώσεις προωθούν έναν αστικό σχεδιασμό ανοιχτού κώδικα. Αυτό μεταφράζεται στην ανάπτυξη μεθόδων σχεδιασμού και ψηφιακών εργαλείων που μπορούν να βοηθήσουν στην ώθηση της ικανότητας των πολιτών να εκφράζουν τους εαυτούς τους και τις ανάγκες τους και στο να μετατρέπουν τα διάφορα σχέδιά τους σε από κοινού παραγωγές.

Για παράδειγμα, η ομάδα **Basurama** οργάνωσε μια πρωτοβουλία που ονομάζεται Autobarrios San Christobal στην οποία οι κάτοικοι μιας παραμελημένης γειτονιάς της Μαδρίτης δημιούργησαν έναν κοινόχρηστο χώρο, χρησιμοποιώντας την τοπική τους γνώση και ανακτημένα υλικά. Το πρότζεκτ Paisaje Tetuan ενθάρρυνε τους κατοίκους της γειτονιάς Tetuan να συνεργαστούν με αρχιτέκτονες, καλλιτέχνες και σχεδιαστές ώστε να αναμορφώσουν την κεντρική πλατεία Leopoldo Luis καθώς και την περιοχή γύρω από αυτή.

Autobarrios San Cristóbal. Basurama

Ο αστικός σχεδιασμός ανοιχτού κώδικα δεν αποτελεί μία επιχείρηση παρά μία διαδικασία εγκαθίδρυσης των απαιτούμενων χώρων για την ανάπτυξη των κοινών. Αυτός είναι ένας από τους σκοπούς που έχουν οι συνεργατικές ψηφιακές πλατφόρμες οι οποίες μπορούν και ενώνουν διαφορετικούς κοινωνικούς κόσμους. Αυτές οι πλατφόρμες λειτουργούν ως το σημείο συνάντησης μεταξύ του «κρυμμένου» κόσμου των κατοίκων, των χρηστών, των χάκερς, των καλλιτεχνών και του «πάνω» κόσμου της διοίκησης, των επιχειρήσεων και των μηχανικών.

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης διευκολύνουν, έτσι, τα αυτοδιαχειριζόμενα εργαστήρια των πολιτών και κινητοποιούν εκατοντάδες ανθρώπους για εκδηλώσεις σε χρόνο μηδέν -ο εξοπλισμός και η υποδομή για το Campo de La Cebada χρηματοδοτήθηκε αποκλειστικά μέσω του crowdfunding. Πλατφόρμες για δικτύωση των εργαστηρίων πολιτών, όπως το πρόγραμμα “Ciudadania 2.0” (Πολίτης 2.0) που δημιουργήθηκε από το Media Lab Prado και τη Secretaria General Iberoamericana (SEGIB), διευκολύνουν το μοίρασμα των πόρων και την ορατότητα. Ο διαδραστικός χάρτης Los Madriles[10] περιλαμβάνει δημοψηφίσματα σε πραγματικό χρόνο για καινοτομίες πολιτών και κοινωνικών

ομάδων, συμπεριλαμβάνοντας κοινωνικά κέντρα, κοινόχρηστους κήπους, καλλιτεχνικές εκδηλώσεις και άλλα.

Η πλατφόρμα του Media Lab Prado[11] που είναι ανοιχτή για την ανακοίνωση νέων σχεδίων βοηθά στη διάδοση των εργαστηρίων και των πειραμάτων που σχετίζονται με την πόλη και τους κοινόχρηστους χώρους -αστική γεωργία, οπτικοποίηση δεδομένων, πολιτιστικά γεγονότα, αστική οικονομία, κλπ. Το ψηφιακό πρόσωπο του Media Lab Prado παρέχει πληροφορίες σε πραγματικό χρόνο στους κατοίκους της περιοχής Letras πάνω στην έρευνα, στα εργαστήρια και στους νέους πειραματισμούς που λαμβάνουν χώρα καθώς και τους επιτρέπει να δημοσιεύουν τις δικές τους ανακοινώσεις για εκδηλώσεις και για τα νέα της γειτονιάς.

Δημιουργώντας τα Κοινά της Μαδρίτης: Ο Έντονος Καθημερινός Ακτιβισμός

Το κίνημα γύρω από τους δημόσιους χώρους στη Μαδρίτη έχει ρίζες που φτάνουν ως την Καταστασιακή Διεθνή[12] της δεκαετίας του 1960. Υποστηρίζει πως ο πειραματισμός και η κινητοποίηση ενός ευρύτερου φάσματος γνώσης, είτε ειδικής είτε καθημερινής, αποτελούν τη βάση για ένα ανανεωμένο πρόταγμα του κοινωνικού ιστού. Με το να προτρέπει τους πολίτες να δρουν άμεσα στο αστικό περιβάλλον και να δημιουργούν ελεύθερα την καθημερινότητα τους, διαφοροποιεί τον εαυτό του από τη στρατευμένη πολιτική, για να υπερασπιστεί έναν έντονο καθημερινό ακτιβισμό.

Αντίθετα από τους πειραματισμούς της Μαδρίτης, το Καταστασιακό κίνημα παρέμεινε περιορισμένο σε λογοτεχνικό και θεωρητικό επίπεδο[13]. Οι νέες όμως ψηφιακές τεχνικές κατασκευής και τα εργαλεία έχουν αλλάξει αυτή την κατάσταση. Επέτρεψαν στους ακτιβιστές και στους κατοίκους της Μαδρίτης να απαιτήσουν την υλική πραγματοποίηση του Καταστασιακού ιδεώδους και να υπερασπιστούν το «δικαίωμα στην υποδομή των πόλεων». Το δικαίωμα αυτό δεν περιορίζεται στην απαίτηση ισότιμης

πρόσβασης στους πόρους της πόλης, αλλά αφορά και την υποδομή της πόλης, το «αστικό υλικό» (στμ hardware).

Προχωρά πέρα από την κοινωνική, εκπαιδευτική και πολιτιστική ζωή στην συνδημιουργία των δημόσιων χώρων της πόλης, του εξοπλισμού και των άλλων αστικών υποδομών. Έτσι, τα κινήματα της Μαδρίτης είναι κομμάτι της «δημιουργικής εποχής». Στα εργαστήρια των πολιτών, οι φυσικές και οι υλικές απόψεις έρχονται μπροστά από τις διανοητικές και τις πολιτικές θεωρήσεις. Οι κάτοικοι πάνε πρώτα στον κήπο, όπου μπορούν να ανταλλάξουν και να δημιουργήσουν και μόνο τότε αρχίζουν να συζητούν για τα ευρύτερα πολιτικά θέματα. Σε αυτού του είδους τον «μαλακό ακτιβισμό» ο **κοινόχρηστος χώρος** μετατρέπεται στο νέο μεταίχμιο όπου η πολιτική αναδημιουργία μπορεί να ξεκινήσει.

Εξερευνώντας τα αστικά πειράματα της Μαδρίτης μπορούμε να καταλάβουμε καλύτερα τις συνθήκες που χρειάζονται ώστε να δημιουργήσουμε τα αστικά κοινά. Πρώτα από όλα χρειάζεται ένας κενός χώρος και η δυνατότητα του να χρησιμοποιηθεί ένα μέρος του για πειραματισμό και δημιουργία. Ο χώρος θα πρέπει επίσης να είναι ενδιάμεσος -ούτε ιδιωτικός, ούτε δημόσιος- και εγγενώς ευέλικτος και κατάλληλος για δημόσιες συγκεντρώσεις. Έπειτα χρειάζονται τα ψηφιακά εργαλεία και η απόκτηση της τεχνικής ικανότητας ώστε να παραχθεί ο κοινόχρηστος χώρος. Τέλος, ξεκινά η «δημιουργία» με τη συνεχή διάδραση μεταξύ του υλικού και του διανοητικού αποτελέσματος.

Το πώς τέτοια πειράματα αστικών κοινών θα αναπτυχθούν και θα διαχειριστούν μακροπρόθεσμα μένει να απαντηθεί. Από αυτή την άποψη, όλα απομένουν να γίνουν.

Σημειώσεις:

1. https://www.democraciarealya.es/manifiesto-comun/manifesto-english/

2. Επί τόπου

3. https://latabacalera.net/c-s-a-la-tabacalera-de-lavapies/

4. https://estaesunaplaza.blogspot.fr/

5. https://es-la.facebook.com/campodecebada/

6. https://www.ecosistemaurbano.com/

7. https://basurama.org/

8. https://www.todoporlapraxis.es/

9. https://www.paisajetransversal.org/

10. https://www.losmadriles.org/

11. https://medialab-prado.es/convocatorias

12. https://monoskop.org/Situationist_International

13. https://metropoles.revues.org/2902

**Άρθρο που δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα The Conversation. Ο Raphael Besson είναι ερευνητής στο Πανεπιστημίο της Γκρενόμπλ και ειδικός στην κοινωνική οικονομία του αστικού χώρου.*